

בנות צלפחד

וְתִקְרַבְנָה בְּנוֹת צֶלְפַּחַד בְּן חֶפְרָן בְּן גִּלְעָד בְּן מְכִיר בְּן מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתֵי מַחְלֵה נַעֲרָה וְחִגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה: (במדבר כז א)¹

מסכת שמחות פרק ח הלכה יד

... ולא עוד, אלא שישב עליו ודרש: מגלגלין זכות על יד זכאי. ראויין היו ישראל ליגאל ממצרים אילולוי² עמדו משה ואהרן, שנאמר: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". ראויין היו ישראל לקבל את התורה אילולוי עמדו משה ואהרן במדבר, שנאמר: "יצפן לישירים תושיה". ראוייה היתה פרשת שופטים ליאמר אילולוי עמד יתרו. ראוייה היתה פרשת פסח שני ליאמר אילולוי עמדו טמאים. ראוייה היתה פרשת נחלות ליאמר, אילולוי עמדו בנות צלפחד.³

מסכת שבת דף צו עמוד ב

תנו רבנן: מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר: "ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגו'" (במדבר טו לב) ולהלן הוא אומר: "אבינו מת במדבר" (במדבר כז ג), מה להלן צלפחד, אף כאן צלפחד, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה בן בתירא: עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדבריך, התורה כיסתו ואתה מגלה אותו! ואם לאו - אתה מוציא לעז על אותו צדיק.⁴ ... אלא מהיכא הוה? - מ"ויעפילו" הוה.⁵

¹ שבע פעמים, בשלושה אירועים, נזכרות בנות צלפחד בתורה וכולם בספר במדבר. כמו כן, הן נזכרות בספר יהושע יז ג ובדברי הימים א ז טו. מי הן בנות צלפחד? מה עשו שזכו להיכתב כל כך הרבה פעמים? מי היה אביהן? מה הקשר שלהן למשה? האזכור הראשון הוא בפרק הקודם בפרשתנו, במניין הפקודים השני של ספר במדבר, פרק כו פסוק לג: "וּצֶלְפַחַד בֶּן חֶפְרָן לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם בְּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צֶלְפַחַד מַחְלֵה וְנַעֲרָה מִלְכָּה וְתִרְצָה". אזכור זה נראה כהקדמה לאירוע בפרשתנו: הדיון בנושא הנחלות. האירוע השלישי הוא בסוף הספר, בפרק לו פרשת מסעי, שם מתעורר הנושא מה יקרה לנחלה שיירשו בנות צלפחד אם יתחתנו עם בני זוג משבט אחר: "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְבָנוֹת צֶלְפַחַד לֵאמֹר לָטוֹב בְּעֵינֵיהֶם לְנָשִׁים אֲךָ לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים: וְלֹא תִסָּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל מִטָּה" (במדבר לו ו-ז). על נושא זה כבר הרחבנו בדברינו [יוס שהותרו שבטים לבוא זה בזה](#) בט"ו באב. הפעם, נתמקד בפרשתנו, פרשת פנחס, בפנייתן של בנות צלפחד למשה ובבקשתן לקבל נחלה בארץ (לרשת את אביהם). וגם בקשר העדין והסמוי שנוצר בינן ובין משה.

² גם אילו לא.

³ ראה במקור שם שאלה דבריו של ר' עקיבא בתשובתו לאנשים שבאו לנחמו על מות שמעון בנו: "נתקבצו קהל גדול לכבוד בנו של רבי עקיבא ... הוציאו לו ספסל מן הקברות וישב עליו ודרש אמר: אחינו ישראל שמעו לא שאני חכם, יש כאן חכמים ממני, ולא שאני עשיר, יש כאן עשירים ממני. אנשי דרום מכירין את רבי עקיבא, אנשי גליל מאין מכירין? האנשים מכירין את רבי עקיבא, הנשים והטף מיין? אלא יודע אני ששכרם מרובה, שלא נצטערתם ובאתם אלא לכבוד תורה ולשם מצוה, מנוחם אני". ראה כתובות ח ע"ב שהאבל עונה למנחמים, דברינו [ברכת אבליים](#) במיוחדים. אך ר' עקיבא לא עוצר שם והוא ממשיך ונושא דרשה (אבל מותר בדברי תורה?) על מי שמזכה את הרבים ומי שמחטיא את הרבים ומתגלגל משם לנושא של "מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב". פירושו, הדברים שהיו צריכים לקרות היו קורים גם בלי מי שלכאורה גרם להם: יתרו בפרשת הדיינים, האנשים הטמאים במצוות פסח שני וכו'. כך גם בנות צלפחד. אם לא היו באות למשה, לא היינו לומדים את הדין שבת יורשת היכן שאין בנין? ואת ההלכה שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים (בבא בתרא קיז)? ושמותן להן להינשא למי שירצו וכו'? ודאי שהיינו לומדים את ההלכות האלה, אלא בדרך אחרת ובהזדמנות אחרת. זכותן של בנות צלפחד שהלכה זו נתגלגלה ובאה על ידן. ביטוי דומה, אגב, הוא: "הניחו לו מקום להתגדר בר". ראה ביטוי זה לגבי יתרו, שנזכר לעיל, במכילתא דרשב"י שמות פרק יח פסוק יז: "חביב הוא יתרו שניתן לו מקום להתגדר בו - זה מנוי זקנים". וקצת נגענו בביטוי זה בדברינו [נחושתי](#) בפרשת חוקת. עוד על הביטוי: "מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב", ראה מסכת שבת לב ע"א בדיני נפשות. ראה גם הביטוי: "מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב" (תענית כט ע"א) אשר מסביר את צירוף המקרים שחורבן בית שני חל ביום בו חרב גם בית ראשון.

⁴ ובהמשך הגמרא שם (צז ע"א) עוד נזיפה לרבי עקיבא: "ויחר אף ה' בם וילך - מלמד שאף אהרן נצטרע, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה בן בתירא: עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדבריך - התורה כיסתו ואתה מגלה אותו! ואם לאו - אתה מוציא לעז על אותו צדיק". ובמסכת חגיגה יד ע"א (ובסנהדרין סז ע"ב) מייצעים חבריו של ר' עקיבא לו שיחדל בכלל לעסוק בענייני אגדה ויעסוק בהלכה: "אמר לו רבי יוסי הגלילי: עקיבא! עד מתי אתה עושה שכינה חול! ... אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא! מה לך אצל הגדה? כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות". ראה עוד ספרי במדבר פסקא קה: "רבי יהודה בן בתירא אומר: עתיד ליתן את החשבון כל מי שאומר נתנגע אהרן. אם מי שאמר והיה העולם כיסה עליו ואתה מגלה עליו. ועתיד ליתן את החשבון כל מי שאומר צלפחד מקושש היה. אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו ואתה מגלה עליו. ועתיד ליתן את הדין כל מי שאומר עקביה בן מהללאל נתנדה". אבל ר' עקיבא לא נרתע וכוחו רב לו גם בהלכה (נגעים ואהלות) וגם באגדה ("דברים שלא נגלו למשה נגלו לר' עקיבא וחבריו", במדבר רבה יט ו, ראה גם איך הוא דורש וכל העם גועים בבכי, בראשית רבה לג ה). יש לרבי עקיבא כוונה ברורה בגילוי הסוד שהמקושש היה צלפחד.

⁵ אז בסוף גם ר' יהודה בן בתירא שנוזף בר' עקיבא, מגלה גם הוא מה היה חטאו של צלפחד. אולי משום שמשעה שר' עקיבא העלה את הנושא וקבע שצלפחד היה המקושש, לא הייתה לר' יהודה בן בתירא אפשרות אחרת. "תנו רבנן" זה שמצוטט בגמרא הוא ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קיג ושם דברי ר' יהודה בן בתירא חדים וברורים יותר: "ר' יהודה בן בתירא אומר: עתיד ליתן את הדין כל האומר צלפחד מקושש היה. אם מי שאמר והיה העולם כיסה עליו ואתה מגלה עליו! אלא מאין היה? מן המעפילים היה, שנאמר ויעפילו לעלות אל ראש ההר (במדבר יד מד)". ראה עניין זה גם בספרי במדבר זוטא טו לב ושם בעלי המחלוקת הם ר' אליעזר בן יעקב (כשיטת ר' עקיבא) ור' שמעון. ושם גם התוספת: "וכי באיזו שעה מת צלפחד? בשעה שנאמר: וישמע הכנעני מלך ערד (במדבר לג מ) - באותה שעה מת צלפחד". לא מהמרגלים היה צלפחד, אבל מהמעפילים. אלה שניסו בכל זאת להגיע לארץ. צלפחד לא עשה עבירה חמורה של מקושש עצים בשבת! הוא היה מאלה שאולי טעו אבל ניסו לתקן ולהעפיל לארץ ישראל. ובזכות זה באות בנותיו לבקש נחלה בארץ ואין בושות או מהססות. ומתי נפטר צלפחד? בדיוק ברגע התיקון! ברגע שהכנעני שומע שעם ישראל שוב מתקרב

מסכת בבא בתרא דף קיח עמוד ב

אבינו מת במדבר - זה צלפחד, והוא לא היה בתוך העדה - זה עדת מרגלים, הנועדים על ה' - אלו מתולוננים, בעדת קרח - כמשמעו.⁶

מסכת בבא בתרא דף קיט עמוד א

וכך היה רבי שמעון השקמוני אומר: יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן, אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לאו. וראויה היתה פרשת נחלות ליכתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן; ויודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה, שנאמר: "מחלליה מות יומת" (שמות לא יד), אבל לא היה יודע באי זו מיתה הוא ימות. וראויה היתה פרשת מקושש שתיכתב ע"י משה, אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו; ללמד שסוגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב.⁷

מסכת בבא בתרא דף קיט עמוד ב, קכ ע"א

תנא: בנות צלפחד חכמניות הן, דרשניות הן, צדקניות הן ... תנא דבי רבי ישמעאל: בנות צלפחד שקולות היו, שנאמר: ותהיינה, הויה אחת לכולן.⁸

ילקוט שמעוני תורה פרשת פינחס רמז תשעג

"ותקרבנה בנות צלפחד" - חמשתן אמרו חמשה דברים. הראשונה אמרה: "אבינו מת במדבר". השניה אמרה: "והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח". השלישית אמרה: "כי בחטאו מת" הוא המקושש. הרביעית אמרה: "ובנים לא היו לו". החמישית אמרה: "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו" וכל הפסוק.⁹ אמר משה: אי אפשר לבת לירש. אמרו לו: למה? אמר להם: שאתם נקבות. אמרו לו: וכה אמרת משה רבנו הואיל שהזכר יורש, תתייבם אמנו לאחי אבינו שתוליד זכר שיירש. אמר להן משה: אי אפשר להתייבם הואיל שיש לה בנות. אמרו לו: מה הוא זה שאתה עושה משה רבינו? שנירש את אבינו - אין אנו בנים. שתתייבם אמנו - אנו בנים. אותה שעה סלקו את משה.¹⁰ כיון ששמע משה כן, מיד: "ויקרב משה את משפטן לפני ה'".¹¹

לארץ ויוצא שוב להילחם בהם והפעם ניגף! ראה דברינו [בין מלחמת חורמה ומלחמת חורמה](#) בפרשת חוקת. חבל שלא זכה צלפחד לראות את תיקון ההעפלה והחורמה. זאת, אבל בנותיו זכו. האם תעירפנה בנות צלפחד את שיטת ר' יהודה בן בתירא על פני שיטת ר' עקיבא?

⁶ נראה שבנות צלפחד היו מסכימות עם ר' יהודה בן בתירא ואולי גם עם ר' עקיבא. חשוב להן לציין שאביהן לא נטל חלק בחטא המרגלים שמאסו בארץ ישראל וכן לא בחטא המתולוננים ולא בעדת קרח, שכל אלה אין להם חלק ונחלה בארץ (פסוק זה עצמו משמש מקור לדין זה, ראה בגמרא שם). אמנם אין הן מציינות באיזה חטא מת, את זה עושה ר' עקיבא בדרשתו וכמוהו ר' אליעזר בן יעקב בספרי במדבר זוטא, אך נראה שבדיעבד הן היו מסכימות לפרסם את היות אביהן מקושש העצים בשבת, לא רק על מנת לזכות בנחלה בארץ, אלא גם משום שאין הן מסתירות דבר. ראה דברינו ["כתב עיוני"](#) בפרשת חוקת, במחלוקת דוד ומשה לגבי גילוי החטא או כיסויו, וכן דברינו [כיסוי החטא או גילוי](#) ביום הכפורים. מי שבא לתבוע מהדין, חייב לבוא עם פתיחות ושקיפות ולא להסתיר דבר. את זאת דרש ר' עקיבא. נראה לנו שמתוך לחבר שתי דרשות אלה של ר' עקיבא ואולי גם את דרשתו על דור המדבר שאין להם חלק לעולם הבא. ראה דברינו [דור המדבר וחלקו לעולם הבא](#), בפרשת שלח לך.

⁷ הקשר בין המקושש ובנות צלפחד אינו רק שבשניהם כתוב "במדבר" או איש שמת במדבר, כמו שדורשת הגמרא הנ"ל במסכת שבת, אלא גם שבשניהם נתעלמה ממש ההלכה ונזקק לשאל בשכינה. זה לחובה ואלה לזכות. ואם נטלנו את הרשות לחבר את הגמרא במסכת בבא בתרא עם דברי ר' עקיבא במסכת שבת (וכן גם בספרי במדבר קלג), אין זה אלא משום ששמעון השקמוני הוא מתלמידי ר' עקיבא. ראה גמרא בבא בתרא קיח וכן ספרי במדבר סח: "אמר ר' חידקא: שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר' ע"י. ועל היעלמות ההלכה ממשה ראה דברינו [כשמה כועס](#), וכן [לא שמעתי שכחתי טעיתי](#) בפרשת שמיני.

⁸ ומדרש ספרי במדבר פיסקא קלג, מובא ברש"י במדבר כז א, מציין את תכונת השקולות כמה שמסביר את שינוי סדר שמותיהן בין במדבר כז א ובמדבר לו יא: "מלמד שכולם שקולות זו בזו". או בלשון רש"י: "זו כזו". יש משהו איכותי בבנות צלפחד, כל אחת לעצמה, ויחד עם זאת גם משהו מאחד ומפרגן ומלכד בהופעתן, כפי שנראה להלן.

⁹ בנות צלפחד מזוכרות תמיד ביחד אבל לכל אחת יש שם ואישיות משלה. הן חכמות וצדקניות ודרשניות וגם שקולות תרתי משמע, כלפי פנים וכלפי חוץ. וכשהן מדברות הן מכבדות ומשלימות זו את זו. במקום שהאחת פוסקת, רעותה מוספת. ראה עוד בגמרא בבא בתרא שם קיט ע"ב, שלרוע נראה כאילו היה בעמידתן משום פגיעה בכבודו של משה: "ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה". וכי משה לא מספיק? אבל מסקנה הגמרא לא כך: "אבא חנן אמר משום רבי אליעזר: בבית המדרש היו יושבין, והלכו ועמדו להן לפני כולן". נראה שעם כל חטאיו, הצליח אבא צלפחד בחינוך שנתן לבנותיו ... ראה מדרש דומה לכאורה באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד שנב: "כן בנות צלפחד דוברות, ראשונה אמרה: אבינו מת במדבר, שניה אמרה: והוא לא היה בתוך העדה, שלישית אמרה: למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו, רביעית אמרה: כי אין לו בן, חמישית אמרה: תנה לנו אחוזה. ואז יקרב משה את משפטן לפני ה'". אמרנו מדרש דומה לכאורה, משום שמדרש אחרון זה מסיים: "ואז - ויקרב משה את משפטן לפני ה'". לפי מדרש זה, עצם העמידה של בנות צלפחד גרמה למשה לא לענות להן ולהביא את משפטן לפני ה'. אבל מדרש ילקוט שמעוני לא סבור כך וממשיך אחרת.

¹⁰ סלקו את כל טענותיו. משה נשאר ללא מענה.

¹¹ נראה שמדרש זה הוא פיתוח והרחבה של גמרא בבא בתרא קיט ע"ב האומרת: "תנא: בנות צלפחד חכמניות הן, דרשניות הן, צדקניות הן. חכמניות הן - שלפי שעה דברו. דאמר ר' שמואל בר רב יצחק: מלמד שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין, שנאמר: כי ישבו אחים יחדו (דברים כה ה). אמרו לו: אם כבן אנו חשובין - תנה לנו נחלה כבן, אם לאו - תתייבם אמנו! מיד: ויקרב משה את משפטן לפני ה'. דרשניות הן - שהיו אומרות: אילו היה לו בן לא דברנו". וכבר הרחבנו לדון בגמרא זו בדברינו [יום שהותרו שבטים](#)

מדרש תנחומא פרשת פינחס סימן ח

"ויקרב משה את משפטן". יש אומרים שהפליא ממשה. שיש צדיקים שנתגאו בדברים של מצוה והתיש הקב"ה כחן. את מוצא שאמר דוד: "זמירות היו לי חוקיד" (תהלים קיט נד), שקלות ורגילות עלי כזמירות. אמר לו הקב"ה: חייד, שסופך לטעות בדבר שהתינוקות של בית רבן יודעין בו. בשעה שהעלה הארון טעה ונתנו על העגלה, שנאמר: "ויביאו את ארון ה' ויתנו אותו אל העגלה חדשה" (שמואל ב ו ג). תלה הארון באויר נשטמו הפרות מתחתיו. קרב עוזא לסמכו ... מיד: "ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזה" (שם שם ח). אמר לו הקב"ה: לא אמרת "זמירות היו לי חוקיד"? לא למדת: "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו" (במדבר ז ט)?"¹²

וכן משה, על שאמר: "והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתי" (דברים א), התיש הקב"ה כוחו. משל לשולחני שאמר לתלמידו: אם יבואו לך סלעים לפרוט - פרוט. אם תבוא מרגליות הביאה לי.¹³ באת אצלו חוליא אחת של תינוקות, הוליכה לרבו. הלך רבו להראותה לאחר. אף כך, אמר משה: "הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתי". באו בנות צלפחד והפליא ממנו, שנאמר: "ויקרב משה את משפטן לפני ה'". "כן בנות צלפחד דוברות" - כך הוא הדין. א"ל הקב"ה למשה: לא כך אמרת "הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי"? הדין שאין אתה יודע - הרי הנשים יודעות אותו.¹⁴

אבות דרבי נתן נוסח ב פרק מ

ומודה על האמת זה משה, שנאמר: "וישמע משה וייטב בעיניו" (ויקרא י כ). הקב"ה הודה על האמת, שנאמר: "כן בנות צלפחד דוברות" (במדבר כז ז) - "כן מטה בני יוסף דוברים" (שם לו ה) - "ויאמר ה' סלחתי כדברידך" (שם יד כ). מכאן אמרו חכמים: אשרי מי שהקב"ה מודה על דבריו.¹⁵

לבוא זה בזה והראינו שחוכמתן של בנות צלפחד חרזה הרבה מעבר לדיאלוג זה ועד פרשת מסעי הגיעה. הן ידעו שהנושא לא יסתיים בדיני נחלה ושתיה לכן גם השפעה על נישואי בנות יורשות ועל הדין של מעבר נחלה ממטה למטה; ובסופו של דבר, על שבירת השבטיות בעם ישראל ועל דין היובל! בנות צלפחד הן שייסדו את ט"ו באב! ועל כך כאמור הרחבנו שם ולא נשוב ונרחיב כאן. מה שחשוב כאן, הוא שמדרש זה מנסה להסביר כיצד נתעלמה ההלכה ממשה. ועל כך יש מדרשים רבים (אחד כבר ראינו לעיל). בקצה האחד עומדים מדרשים שאומרים שבעצם לא נתעלמה ההלכה ממשה והוא פשוט נהג בהן בכבוד. בקצה השני עומדים מדרשים המחמירים עם משה. את שניהם נראה להלן. ייחודו של מדרש ילקוט שמעוני זה, הוא בכך שהיה כאן דיאלוג למדני (ואישי?) שהסתיים ב"סילוק" משה ולא נותרה לו ברירה אלא להביא את הדברים לפני הקב"ה.

¹² ראה סוטה לה ע"א. ובפסיקתא זוטרא נאמר ענין זה, שדוד טעה בדבר שהתינוקות יודעים, בהקשר עם האיסור למנות את ישראל (ראה גם ברכות טו ע"ב). ראה דברינו **מניית עם ישראל** בפרשת במדבר. במקרים רבים ראינו הבדלים בין משה ודוד. שיטת דוד כנגד שיטת משה. (הערה 6 לעיל). פה נראה ששניהם שווים.

¹³ סלע היא מטבע עוברת לסוחר שערכה ידוע, כך וכך דינרים שוויה, כך וכך שקלים (ראה **מטבעות בתקופת חז"ל** בויקיפדיה). אבל מרגלית היא אבן יקרה שצריכה מומחה שיעריך את ערכה. ואם אנחנו כבר בעסקי שולחני (חלפן כספים), ראה ספרי דברים פרשת דברים פיסקא יג: "מה בין חכם לנבון? חכם דומה לשולחני עשיר. כשמביאים לו לראות - רואה. וכשאינן מביאים לו לראות - מוציא משלו ורואה. נבון דומה לשולחני עני. כשמביאים לו לראות - רואה. כשאינן מביאים לו לראות - יושב ותוהה". ראה דברינו **חכמים נבונים וידועים** בפרשת דברים ושם הראינו איך רש"י הופך את התמונה בין חכם לנבון. כאן, עכ"פ, מדובר בשולחני ובשוליה (עוזר) שלו.

¹⁴ מדרשים אחרים מחמירים עם משה עוד יותר. ראה אגדת בראשית (בובר) פרק ע על הפסוק "וירא יעקב כי יש שבר במצרים" (וכן הוא בתנחומא בובר שם): "... ולמה כך? אלא כדי שלא יהיו הנביאים מתגאין, מתשש להן הקב"ה כחן, ומראה להן שאינן כלום. וכן את מוצא משה גדול הנביאים, על שאמר: והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי (דברים א ז), אמר לו הקב"ה: אתה יכול לפתור דבר קשה? חייד אני מראה לך". מדרשים אחרים חולקים ואינם מסכימים עם גישה זו. ראה מדרש שמואל (בובר) פרשה יד: "ר' הונא בשם רבי יהודה בר רבי סימון ... בשם רבי פדת: חס ושלום לאותו הצדיק שאמר כלשון הזה! אלא אמר: דבר שאני יכול לשמעו תקריבון אלי, ושאיני יכול לשמעו, ושמעתי - והשמעתי לאלהים". ובמדרש תנחומא (בובר) פרשת פינחס סימן ט: "אמר ר' שמעון בן לקיש: יודע היה משה רבינו את הדין הזה. אלא באו לפני שרי עשרות תחילה, אמרו להן דין של נחלה הוא ואין זו שלנו, אלא של גדולים ממנו. באו לפני שרי חמשים, ראו שכיבדו אותן שרי עשרות, אמרו שרי חמשים אף אנו יש גדולים ממנו, וכן לשרי מאות, וכן לשרי אלפים, וכן לגושיאים, השיבו להם כולם כענין הזה, שלא רצו לפתוח פה בפני מי שגדול מהם. אמר משה: אם אומר להם את הדין, אטול את גדולתם. אמר להם: אף אני יש גדול ממני, לפיכך ויקרב משה את משפטן". כך או כך, בין המחמירים בין המקילים, מדרשים אלה מנתקים בעצם את היעלמות ההלכה ממשה מפרשת בנות צלפחד. עניין זה הוא עונש למשה בגין דבר שקרה במקום אחר ובפעם אחרת, בגין משפט מיותר שאמר. או ההפך, בשל כבוד שנהגו הדיינים זה בזה ולא רצו ליטול גדולה לעצמם. על רקע גישות אלה בולט מדרש ילק"ש לעיל שקושר את התעלמות ההלכה ממשה ישירות לבנות צלפחד. הן הביאו אותו למצב לוגיהלכתי קלאסי של "ממה נפשך". ואולי גם לפי המדרשים האחרים, בעיקר המחמירים, יש קשר. שהרי למדנו: "מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב". עובדה היא שזה קרה למשה פעמיים: אצל צלפחד (אם נאמר שהוא המקושש) ואצל בנותיו. ראה שוב אוצר המדרשים שהבאנו בהערה 8 שעצם העמידה גרמה. יש "משהו באוויר" במפגש של משה עם חמש בנות צלפחד - ותקרבה ותעמודנה לפני משה - שגרם לו לשכוח את ההלכה. וזה אולי מה שרבי עקיבא חשב שחשוב לגלות.

¹⁵ ובמקבילה בספרי במדבר פיסקא קלד: "ויאמר ה' אל משה לאמר כן בנות צלפחד דוברות - יפה תבעו בנות צלפחד, שכן כתובה פרשה לפני במרום. אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו. כיצא בו אתה אומר: כן מטה בני יוסף דוברים (במדבר לו ה). כיצא בו אתה אומר: ויאמר ה' סלחתי כדברידך (במדבר יד כ). עתידות אומות העולם לומר אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו". בנות צלפחד מדברות "כן" - אמת. רש"י אמנם מפרש "כן בנות צלפחד דוברות" - כתרומתו יאות" ומביא את המדרשים שלנו, אבל אבן עזרא, רד"ק, מצודות ואחרים פירשו: כן - אמת, והשתמשו בפסוק זה כדי להסביר שימושים רבים של "כן" במשמעות אמת בתנ"ך. ראה אבן עזרא בראשית מב יא "כנים אנחנו", שמות י כט "כן דברת", רד"ק ירמיהו כג י "וגבורתם לא כן", מצודות ישעיהו טז ו "ועברתו לא כן בדין" ועוד.

במדבר רבה כא יד

"וידבר משה אל ה' לאמר: יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה" - מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות? אלא כיון שירשו בנות צלפחד אביהן, אמר משה: הרי השעה שאתבע בה צרכי. אם הבנות יורשות, בדין הוא שירשו בני את כבודי. אמר לו הקב"ה: "נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדוניו יכובד" (משלי כז יח) - בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה. יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך. הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות. הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שישמש את ישראל.¹⁶

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: ראה גמרא ערכין לב ע"ב: "דתניא: משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות, שנאמר: "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" (ויקרא כה י), בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן; יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, יהא יובל נוהג? תלמוד לומר: "לכל יושביה", בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין!"¹⁷

פתח המקור התנאי בביטול היובל עקב גלות שבטי עבר הירדן המזרחי וסיים, בדברי האמוראים ופירושם, שהיובל בטל כאשר השבטים מעורבבים ואינם יושבים 'כתיקונם'. אם כך, אזי בנות צלפחד שחידשו שבת לא רק יורשת אלא יכולה להינשא לאשר חפץ ליבה ואין הירושה שהביאה חוזרת ביובל, אולי הן שגרמו שדין היובל פקע הרבה לפני גלות שניים וחצי השבטים. ביטול היובל אירע במרוצת הדורות, בהם התערבבו נחלות השבטים עקב 'בנות יורשות' ונישאות באשר ייטאו, בפרט אם נאמר שט"ו באב הוא חג קדום מימי תקופת השופטים. ראה דברינו [יום שהותרו שבטים לבוא זה בה](#) בט"ו באב.¹⁷

בדיוק במשמעות של "כך" או "כנה" בימינו. מול האמת של בנות צלפחד שכיוונו לדין התורה ולאמת ההלכתית מודה הקב"ה בכבודו ובעצמו. "נפריים דברי אמת" (סוטה ט ע"ב בדברי שמשון לדלילה) שים לב לסיומת של הספרי: "עתידות אומות העולם לומר אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו". למה דווקא אומות העולם? דבר שהוא אמת, צריך שיהיה ניכר לכל, לא רק בחוג החכמים הסגור (צורבא מדרבנן). ראה גם חשיבות דעתן של אומות העולם בשעת מתן תורה, קידושין לא ע"א: "בשעה שאמר הקב"ה: אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומות העולם: לכבוד עצמו הוא דורש. כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך, חזרו והודו למאמרות הראשונות". וגם בחילול השם וקידוש השם יש חשיבות רבה ל"מה יאמרו הגויים".

¹⁶ בנות צלפחד שלא מוותרות על נחלתן ומתעקשות לשמר את הקשר עם אביהן, דרך ירושת הנחלה, גורמות למשה להרהר: היכן נחלתו הוא? איפה ההמשכיות שלו? איפה הבנים שלו? האם אין הוא בבחינת קל וחומר מצלפחד? אם צלפחד (שחטא במקושוש או אפילו חמור או פחות מזה בחטא המעפילים) זכה, למה יגרע חלקו של משה? אלא שדא עקא. מה שנעלם ממשה הוא שהדרישה להמשכיות אצל צלפחד באה מדור ההמשך ואילו אצלו זה בא ממנו, לא מבניו. וזה כל ההבדל. יהושע הוא המקביל לבנות צלפחד. וכבר הארכנו לדון בנושא ירושת משה בדברינו ['פקוד ה' איש על העדה](#) וכן בדברינו [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשה זו. ועכ"פ, דרישת פרשיות סמוכות זו ויצירת הקשר בין צלפחד ומשה, בנות צלפחד ובני משה, היא מנפלאות המדרש. יש כאן תמונת ראי והשתקפות מהופכת. בנות צלפחד שהיה חוטא, מתעקשות לרשת את נחלתן בארץ ישראל וגורמות לחידושי הלכה שאפילו משה לא ידע; ואילו משה גדול הדור, אין לו המשכיות, בניו אינם הולכים בדרכיו (ראה כל המדרשים על מנשה עם הנ"ן הקטנה ופסל מיכה) ואינו זוכה להיכנס לארץ ישראל. אסוציאציה כזו רק המדרש יכול. ראה דברינו [פסל מיכה](#) ועד כאן.

¹⁷ בה בעת פגע ביטול היובל בשחרור העבדים עליו זועק הנביא ירמיהו בעת המצור על ירושלים, ולאחר גאולת השדה בענתות שגם היא קשורה ביובל (ראה דברינו): "מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ויגבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם אלי ולא הטו את אזנם: ותשב איתם היום ותעשו את הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכתו ברית לפני בבית אשר נקרא שמי עליו: ותשב ותחללו את שמי ותשב איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותקבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות" (ירמיהו לד יד-טז). ראה דברינו [אוזן ששמעה ששמעה בסיני בפרשת משפטים](#).